DEBRECENI EGYETEM FOLIA URALICA DEBRECENIENSIA 22.
FINNUGOR NYELVTUDOMÁNYI TANSZÉK DEBRECEN, 2015

125 éve született
D. V. Bubrih
(1890–1949)

Dmitrij Vlagyimirovics Bubrih 1890. július 13. született Pétervárott. Szülei tanárok voltak, akik franciául, németül és svédül is beszéltek, innen hozta a nyelvek iránti érdeklődését, szeretetét. 1913 végzett a Pétervári Egyetem szlavisztika szakán, s utána negyedszázadig szlavistaként dolgozott. 1920-ban a Herzen Főiskolán kezdett tanítani, majd két év múlva az egyetemen is, ahol hamarosan professzornak nevezték ki.

A tudománnyal hamar elköteleződött, már 1914-ben napvilágot látott első cikke (a vlagyimiri kormányzóság egy alnyelvjárásának fonetikai jellegzetességeiről). 1924-ben jelent meg négy évvel korábbi disszertációja: *Северно-кашубская система ударения* [Az északi kasub hangsúlyrendszer], ezt még Meillet is recenzálta.

Bubrih tudományos világlátása kialakításában nagy szerepet játszott a neves szlavista, A. A. Sahmatov, aki orosz nyelv- és néptörténeti kutatásaiban mindig fontosnak tartotta a finnugor kapcsolatok, kölcsönhatások feltérképezését. Sahmatov hatására ásta bele magát a történeti-összehasonlító nyelvészetbe, majd fordult a finnugor stúdiumok felé. A húszas évek közepén kezdett a mordvinnal és a balti finnekkel foglalkozni, 1926-ban cikket jelentetett meg a csúdokról.

A húszas évek szabadabb légkörében meg akarták teremteni a birodalom kis népeinek irodalmi nyelveit, s ennek érdekében elkezdték tanulmányozni ezeket a nyelveket. Ennek egyik fontos lépéseként a leningrádi egyetemen

1925-ben létrehozták a finnugor filológiai tanszéket. Ennek Bubrih lett a vezetője, s az is maradt haláláig.

Bubrih nagy lendülettel vetette bele magát ebbe a munkába. Elsődleges célja friss nyelvi anyagok gyűjtése volt, ehhez expedíciókat szervezett. 1927-ben és egy évre rá a mordvinokhoz utazott, a következő esztendőben a votjákoknál gyűjtött, majd 1930-ban Karjalában tevékenykedett. Munkássága jóvoltából Leningrád hamar az oroszországi finnugrisztika (egyik) központjává vált. 1934-ben sikerült megalapítani a Szovjet Tudományos Akadémia helyi Nyelvi és Filozófiai Intézetének finnugor részlegét, melynek ő lett a vezetője.

Bubrih az obi-ugor nyelvek kivételével minden finnugor nyelvvel foglalkozott, de érdeklődése homlokterében elsősorban a mordvin, a finn és a karjalai, ill. kisebb mértékben a permi nyelvek álltak.

E nyelvek közül időben elsőként a **karjalait** kutatta. Fontosnak tartotta az irodalmi nyelv létrehozását, erről *Какой язык тверским карелам?* [Milyen nyelve legyen a tveri karjalaiaknak?] (1931), *Языковая проблема у карел* [Nyelvi probléma a karjalaiaknál] (1932) és *Карелы и карельский язык* [A karjalaiak és a karjalai nyelv] (1932] c. cikkei tanúskodnak.

Az 1930-as expedíció után néhány évvel, 1937-ben nagyszabású nyelvjárásgyűjtés-sorozatot szervezett, célja egy dialektológiai atlasz létrehozása volt. 200 kérdéses kérdőívét végül közel 200 karjalai és ötven kalinyini (ma: tveri) településre juttatták el, s végül 300 dialektológiai térkép született. (A gyűjtőmunkát halála után a Szovjet Tudományos Akadémia karjalai nyelvtudományi intézetének munkatársai folytatták.)

Később több írásában foglalkozott a karjalai nép eredetével is, pl. *Происхождение карельского народа* [A karjalai nép eredete] (1947); *О двух этнических элементах в составе карельского народа* [A karjalai nép két etnikai csoportjáról] (1948); *Историческое прошлое карельского народа в свете лингвистеческих данных* [A karjalai nép története a nyelvészeti adatok fényében] (1948).

Bubrih finnugrisztikai munkásságnak legjelentősebb részét **mordvin** kutatásai alkotják. A korai expedíciókon (1927, 1928) gyűjtött anyagok segítségével ki akarta dolgozni a mordvin irodalmi nyelv alapjait, egyik cikkének meglátásait figyelembe is vették az erza normák kialakításában. A negyvenes évek elején írott cikkei (*Мордовская система фонем* [A mordvin fomémarendszer], 1941; *Мордовское спряжение* [Mordvin igeragozás], 1941; *Мордовское склонение* [Mordvin névszóragozás], 1941) jó alapul szolgáltak későbbi szintéziséhez, a csak halála után, 1953-ban napvilágot látott *Историческая грамматика эрзянского языка* [Az erza nyelv történeti nyelvtana] című, véleményem szerint legjelentősebb művéhez.

E máig érvényes kötet első fejezetében Bubrih az erza fonetikát tárgyalja (első és nem első szótagi magánhangzók; szó eleji, belseji és végi mássalhangzók). A második egységben a névszói kategóriák eredetét vizsgálja (névszóragok, numerusjelek, determinatív ragozás, birtokos ragozás, fokozás), a harmadikban pedig az igével foglalkozik (indeterminatív és determinatív ragozás, infinitivusok stb.). Bubrih nagy érdeme, hogy olyan korban írta meg művét, amelyet beárnyékolt a marrizmus, s a nyelvészek mozgásterét jelentősen leszűkítette Sztálin ide is elérő keze, a nyelvészeti kutatásokat is meghatározni kívánó „mindenhatósága". Bubrihnak sikerült a tudománytalan nézetektől távol tartania magát, s – habár néhány mozzanatot a mai kor kutatói természetszerűleg másképp, pontosabban látnak – olyan művet hozott létre, amelyet a mordvinföldi nyelvészek a mai napig nem tudtak túlszárnyalni – s talán még megközelíteni sem…

E műve mellett feltétlenül megemlítendő a szerény *Эрзя-мордовская грамматика-минимум* [Erza-mordvin nyelvtani minimum] (1947) címet viselő egyetemi jegyzete, ami egy nagyobb lélegzetű leíró nyelvtan előfutára lehetett volna, továbbá *Имена действия в мордовских языках* [Nomen actionis a mordvin nyelvekben] (1948) c. cikke. A mordvin–orosz kapcsolatokkal foglalkozik néhány cikkében, pl. *К вопросу о русско–мордовских языковых соприкосновениях* [Az orosz–mordvin nyelvi érintkezések kérdéséről] (1929), *Лингвистические данные к вопросу о древности связей между мордвой и восточными славянами* [Nyelvészeti adatok a mordvinok és a keleti szlávok ősi kapcsolatához] (1947). – Összességben Bubrihnak több mint 40 írása született a mordvin nyelvről, ezeket az utókor a mai napig számon tartja, s magasra értékeli.

Bubrih harmadik kutatási területe a **finn** volt, de e téren nem végzett saját gyűjtéseket, hanem az addigi tudományos eredményeket szintetizálta. Néhány tanulmánya – pl. *Происхождение финского транслатива* [A finn translativus eredete] (1948); *К вопросу о звукопереходе ti > si в финском языке* [A *ti* > *si* hangváltozás a finnben] (1949) – mellett elsősorban két könyvét kell megemlítenünk: *Историческая фонетика финского-суоми языка* [A finn-suomi nyelv történeti hangtana] (1948) és *Историческая морфология финского языка* [A finn nyelv történeti alaktana] (1955, posztumusz). Ez a két mű igen jelentős a Finnországon kívül született finn nyelvtörténeti művek sorában.

Bubrih tudósi habitusának, a tudomány iránti elkötelezettségének jó példáját adják **permi** kutatásai. A világháború idején, 1941-ben Sziktivkarba evakuálták őket. E sanyarú helyzetet a maga javára fordítva itt kezdte el tanulmányozni a zürjént, majd a votjákot. Az itt töltött három év terméke az

Историческая фонетика удмуртского языка [A votják nyelv történeti hangtana] (1948) és a *Грамматика литературного коми языка* [A zürjén irodalmi nyelv grammatikája] (1949).

Bubrih 1944-ben Petrozavodszkba (Petroskoiba) került, ahol az egyetemen is és az akadémiai kutatóintézetben is dolgozott. Egy év múlva folytathatta leningrádi tanszékvezetői és kutatóintézeti részlegvezetői munkáját, de ezzel párhuzamosan Petroskoiban is dolgozott. A háború utáni évei nagyon termékenyek voltak.

Ha megnézzük munkásságának fő irányait, akkor azt látjuk, hogy több finnugor nyelv történeti hang- és alaktanát írta meg. Ez nem véletlen, hiszen Bubrih egy nagy szintézis megalkotására készült, melynek a *Сравнительная грамматика финно-угорских языков* [A finnugor nyelvek összehasonlító nyelvtana] címet adta. Sajnos, korai halála megakadályozta grandiózus terve megvalósítását, életében „csak" a finn és a votják fonetika jelent meg, az erza-mordvin és a zürjén nyelvtan, ill. a finn történeti alaktan már halála után látott napvilágot. (Bubrihnak szép halála volt: 1949 november 30-án, a Leningrádi Egyetemen cseremisz nyelvészeti előadása közben lett rosszul.)

Érdemes még röviden említést tenni Bubrih tudományszervezői munkásságáról. Kezdeményezésére jött létre 1947-ben az első összoroszországi (akkor még össz-szovjet) finnugor konferencia (Всесоюзная научная конференция по вопросам финно-угорской филологии) (54 előadással), amely később a keleti rokonaink legjelentősebb rendszeres tudományos eseményévé nőtte ki magát.

Bubrihnak több mint száz tudományos publikációja jelent meg (néhány kéziratban maradt). Ezek között vannak igen jelentős, ma is fontosnak tekinthető munkák, a legjelentősebbek történeti szintézisei. Bubrih rövid élete alatt is rendkívül jelentős hatást gyakorolt az (oroszországi) finnugrisztikára, meghatározó szerepe van abban, hogy a finnugor nyelvészet önálló diszciplínává vált az akkori Szovjetunióban.

Irodalom

Дубровина, З. М. 1962: Дмитрий Владимирович Бубрих как исследователь финно-угроских языков. In: Дубровина, З. М. (отв. ред), Финно-угорская филология. Издательство Ленинградского университета, Ленинград. 5–18.

Керт, Г. М. 1990: Д. В. Бубрих – основатель советского финно-угроведения. Linguistica Uralica 26: 62–67.

MATICSÁK SÁNDOR